

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 77 | 2023 | št. 3-4 (168) | str. 239–491

Vid Žepič, *Ius publicum in iure privato. Javnopravne prvine v rimskem zasebnem pravu* • Dušan Mlacović, *Kartuzija Bistra in Koper v 14. stoletju* • Ādám Novák, *Seals of John and Ladislaus Hunyadi as the Counts of Bistrița (Beszterce) from the Archives of the Republic of Slovenia* • Anja Dular, *Frankfurtski knjižni sejmi in naši kraji* • Robert Devetak, *Razvoj slovenske prisotnosti v goriškem javnem prostoru pred prvo svetovno vojno* • Nade Proeva, *On rulers' titles and the names of Balkan peoples from the Middle Ages to modern times – Bulgari (Bulgarians), Bulgarini/Bulgareis (Bulgarinians/Bulgareians)* • Biljana Vankovska, *Historical Science in Chains: The Impact of the Bilateral Agreement Between Skopje and Sofia on Freedom of Academic Work*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 77 | 2023 | št. 3-4 (168) | str. 239–491

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 10. oktober 2023.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2023: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, december 2023

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on October 10, 2023.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2023): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935

Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, December 2023

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

Vid Žepič , <i>Ius publicum in iure privato</i> . Javnopravne prvine v rimskem zasebnem pravu <i>Ius publicum in iure privato</i> . Public Elements in Roman Private Law	246–296
Dušan Mlacović , Kartuzija Bistra in Koper v 14. stoletju The Bistra Carthusian Monastery and Koper in the 14th Century	298–346
Ádám Novák , Seals of John and Ladislaus Hunyadi as the Counts of Bistrița (Beszterce) from the Archives of the Republic of Slovenia..... Pečata Ivana in Ladislava Hunyadija, grofov Bistriških (romun. Bistrița) v Arhivu Republike Slovenije	348–358
Anja Dular , Frankfurtski knjižni sejmi in naši kraji Frankfurt Book Fair and Slovene Territory	360–378
Robert Devetak , Razvoj slovenske prisotnosti v goriškem javnem prostoru pred prvo svetovno vojno..... The Development of the Slovenian Presence in Gorizia's Public Space before the First World War	380–404
Nade Proeva , On rulers' titles and the names of Balkan peoples from the Middle Ages to modern times – <i>Bulgari</i> (Bulgarians), <i>Bulgarini/Bulgareis</i> (Bulgarinians/Bulgareians) O vladarskih nazivih in imenih balkanskih ljudstev od srednjega veka do današnjega časa	406–433
Biljana Vankovska , Historical Science in Chains: The Impact of the Bilateral Agreement Between Skopje and Sofia on Freedom of Academic Work Zgodovinska znanost v verigah: Vpliv dvostranskega sporazuma med Skopjem in Sofijo na svobodo akademskega dela	434–456

V spomin – In memoriam

Janez Marolt (Milan Lovenjak)	458–459
-------------------------------------	---------

Kongresi in simpoziji – Congresses, Symposia

40. zborovanje Zveze zgodovinskih društev Slovenije (Aljaž Sekne, Barbara Šatej, Oskar Opassi)	462–467
---	---------

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Klaas Van Gelder (ur.), More than Mere Spectacle: Coronations and Inaugurations in the Habsburg Monarchy during the Eighteenth and Nineteenth Centuries (Filip Draženović)	470–472
Mateja Čoh Kladnik, Koširjevi in Matjaževa vojska v Sevnici (Petra Gabrovec)	473–475
Aleksander Lorenčič: Od sanj o ‘drugi Švici’ v kapitalizmu brez človeškega obraza. Pot gospodarske osamosvojitve in tranzicija slovenskega gospodarstva (Žiga Smolič)	476–479
Dejan Pacek (ur.), Ljubljanski nadškof in metropolit dr. Jožef Pogačnik (Aleš Gabrič)	480–483

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	484–487
Instructions for Authors	
Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 77, 2023	488–491
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 77, 2023	

Ocene in poročila

More than Mere Spectacle: Coronations and Inaugurations in the Habsburg Monarchy during the Eighteenth and Nineteenth Centuries, ur. Klaas Van Gelder. New York: Berghahn Books, 2021. 326 str. + xi

Zbornik *More than Mere Spectacle* se ukvarja s pomenom poklonitev in kronanj v Habsburški monarhiji, svoj raziskovalni fokus pa usmerja v obdobje med leti 1687 in 1867. Avtorji analizirajo pomen poklonitev in kronanj, v katerih lahko vidimo dogodke, ki konstituirajo politično dogajanje in polje političnega. V uvodniku Klaas van Gelder ponudi teoretska izhodišča zbornika, ki se opira na raziskave kulturne zgodovine političnega, pri čemer sta poglobljeni referenci nemška zgodovinarica Barbara Stollberg-Rilinger ter ameriški zgodovinar Edward Muir, ki sta svoje raziskave posvetila vprašanju kulturne zgodovine političnega in ritualov.

Uvodniku sledi pregledno besedilo Petra Mat'e (»The Care of Thrones«) v katerem ponudi pregled investiturnih obredov med 16. in 18. stoletjem, in pokaže na njihovo (ne)rednost. Če je bilo kronanje za ogrskega in češkega kralja samoumevno, so se vladarji za poklonitve, sploh v manj pomembnih deželah, odločal redkeje, oz. ko je to zahtevala nuja, kar najbolj vidimo na primeru Karla VI., ko je moral zagotoviti spoštovanje pragmatične sankcije. Harriet Rudolph se v besedilu »Meaningless Spectacles?« osredotoči na cesarska kronanja v 18. stoletju, ki jih je marsikdo razumela kot nebodigatreba »cirkus« (med vladarji je bil tak Jožef, med podaniki pa npr. Goethe (84)). Kot pokaže Rudolph so bila ravno kronanja redke stik vladarja in različnih deležnikov v Cesarstvu, ter priložnost, da podaniki »vidijo« svojega vladarja. Fanni Hende v članku »The Hungarian Coronations of Charles VI and Leopold II. and the Representation of Political Compromise« izpostavi, da sta bili kronanji Karla VI. in Leopolda II. prelomnica v ogrski zgodovini. Karlovo kronanje je sledilo koncu upora Fernca Rákóczi, ko je bilo na vrhuncu vprašanje obdavčitve, ki je bilo jabolko spora med stanovi in vladarjem. Položaj ni bil nič boljši pred kronanjem Leopolda II.: Jožef II. formalno ni želel prevzeti ogrske krone, zato se je institucija znašla v krizi. Oba vladarja sta v kronanju videla priložnost za obnovo legitimnosti.

Izhodiščno vprašanje avstrijskega umetnostnega zgodovinarja Wernerja Teleska (»Maria Theresa, the Habsburgs, and the Hungarian Coronations in the Light of the Coronation Medals, 1687–1741«) je oblikovanje identitete Marie Theresie na medaljah. Pri nagovoru ostaja zavezana klasičnim toposom politične misli (123), sebe pa upodobi kot »kralja« Ogrske. Petra Vokáčová (»The Bohemian Coronation

of Charles VI and Its Hidden Message») se posveti kronanju Karla VI. za češkega kralja leta 1723 in dogajanju, ki je ta enkratni dogodek spremenilo v večmesečno dogodivščino, z različnimi plesi, predstavami in operami. Spremljevalni dogodki so dopolnili vzdušje samega akta kronanja in poskrbeli za legitimnost vladarja. Kot izpostavi Vokáčová kronanje ni bilo samoumevno, saj sta tako bavarska kot saška stran poizkušali zmanjšati njegov pomen, in pokazati, da bi krona morala pripasti njunima suverenoma. Pri tem sta svoje zahteve prav tako poizkušali legitimirati z operami in panegiriki.

Besedili Klaasa Van Gelderja in Thomasa Cambrelina se ukvarjata s prikazom položaja v Belgiji. Van Gelder («Inaugurations in the Austrian Netherlands») v prispevku pokaže na kompleksen položaj v Belgiji 18. stoletja, kjer se je zvrstilo, kar 45 poklonitev (zgolj na zadnji je sodeloval Franc II. osebno, vse druge pa so vladarji sprejeli preko posrednikov). Poklonitev je bila vsakokratni izziv, še posebej v kriznih trenutkih, kot je bilo leta 1715-6, ko so Habsburžani nujno potrebovali finančno pomoč. Posebnost Belgije ni le izjemna razdrobljenost ozemlji (posrednik Leopolda II Albert Saški-Tesin je opravil 9 poklonitev leta 1791), ampak tudi ohranjene ceremonialne knjige, ki so do potankosti opisovale potek. Camberlin («Conditioning Sovereignty in the Austrian Netherlands») se ukvarja z slavnostnim vstopom (*Joyus Entry*) in inaguracijo Marije Terezije (opravljeno preko posrednikov) v Brabantu, in potrjuje van Gelderjevo tezo o kompleksnosti poklonov. Na videz preprost dogodek se je izkazal za izjemno kompleksnega, pri čemer ni šlo za zavračanje pragmatične sankcije. Prve priprave so se začele leta 1740, a so bile naslednje leto zaustavljene. Ponovne priprave so se začele leta 1742, vendar niso bile zaključene do leta 1744, ko so brabantski stanovi dosegli prihod novega guvernerja Karla Lorenskega v Belgijo, s čimer so pogojevali tudi svojo finančno pomoč.

Da je bilo tradicijo včasih potrebno iznajti in jo prilagoditi okoliščinam, nam odlično pokaže Miloš Řezník («Shaping a New Habsburg Territory: The 1773 Lemberg Act of Homage and the Galician Polish Nobility»), ki se ukvarja s poklonom poljskega plemstva v Galiciji leta 1773 v Lvovu. V na novo osvojenem ozemlju in v novo ustanovljeni deželi, je bilo potrebno legitimirati oblast in poskrbeti, da jo sprejme tudi plemstvo. Habsburžani (celoten projekt je pripravil kancler Pergen) so se zavedali, da na ozemlju, ki je nekdanj pripadalo zvezi Poljske in Litve, uvajajo nov in drugačen politični sistem, zato se je poklonitev morala odviti čim hitreje, saj je bil strah pred uporom plemstva občuten (229), kar pa Habsburžanom ni uspelo, saj niso uspeli uskladiti nove organizacijske in politične ureditve, ki naj bi jo uveljavili. Galicija je veljala za poizkusnega zajčka političnih reform, ki jih je pripravljala Jožef II., zato je tudi sam poklon veljal za preizkus mej uradne politike, zahtev stanov in pričakovanj plemstva (226).

William D. Godsey analizira obdobje med začetkom vlade Leopolda II. in kronanjem Ferdinand I. Avstrijskega za kralja Lombardije in Benečije leta 1838 («Pageantry in the Revolutionary Age: Inaugural Rites in the Habsburg Monarchy, 1790–1848»), ko je bilo opravljenih 26 različnih poklonov in kronanj (sem so všteta tudi kronanja kraljic) – kar 14 se jih je zvrstilo do leta 1794, kar kaže na

obdobje politične nestabilnosti, ki jih je povzročila Francoska revolucija in z njo povezani vojaški spopadi. Obdobje po smrti Jožefa II, ki ni bil formalno okronan ne za češkega ne ogrskega kralja, je bil čas nestabilnosti, zato je Leopold II hitro po prevzemu oblasti začel s poklonitvenimi slovesnostmi, ki jih je najprej opravil pri stanovih Avstrije pod Anižo, kar je pokazatelj njihove finančne in politične moči. Poklonitev je bila opravljena še pred kronanjem za cesarja, ter ogrskega in češkega kralja, kar kaže, da je poklonitev še vedno imela izjemen simbolni pomen in je lahko pomirila stanove in zagotovila dodatno politično stabilnost in ohranila politiko v okviru »starega običaja«, četudi legitimnost Leopolda II nikoli ni bila vprašljiva (253). O legitimacijski moči kronanja priča podatek, da je bila tretja žena Franca I. Maria Ludovika Austria-Este leta 1808 okronana za ogrsko kraljico, kar moramo videti tako v luči političnih sprememb po letu 1804 oz. 1806, kot tudi njuni poroki leta 1807. Ker je bil Franc I. že formalno kralj Ogrske, je novo ženo izkoristil za dodatno legitimacijo svoje oblasti. Franc I. je bil udeležen še pri dveh poklonih leta 1816, ko je Avstrija formalno priključila Salzburgsko, kar je rezultiralo v dednem poklonu nove dežele, ter Tirolske in Predarlške nekaj dni pred tem. Godseyev pokaže, da so se poklonitve odvijale predvsem v trenutku določenih kriz, oz. kot legitimacijski odgovor na le-te.

Da pri vsem ni šlo zgolj za pomp in pretiravanje, ki naj bi uradnim dogodkom dalo nekaj »šarma« in razigranost, govori zadnji prispevek Judite Beke-Martos (After 1848: The Heightened Constitutional Importance of the Habsburg Coronation in Hungary), ki opisuje kronanja na Ogrskem po letu 1848. Četudi je Franc Jožef oblast prevzel leta 1848, je do formalne potrditve na Ogrskem minilo 19 let, in ogrski kralj je postal šele leta 1867. Ker so bili položaji po »starem običaju« pri kronanju razdeljeni, nosilec pa ni bilo, so celoten dogodek prilagodili »novem času«. Da ogrski parlament ničesar ni prepuščal naključju, potrjuje tudi izjemno podroben scenarij kronanja, po katerem naj bi kralja kronal nadškof in takratni predsednik vlade Gyula Andrássy (292-3), kar je predstavljalo svojevrsten paradoks. Tudi *diplomo inagurale*, temeljen politični dokument Ogrske, ki ni imela svoje ustave, je pripravila parlamentarna komisija, Franc Jožef pa jo je sprejel s hudim neodobravanjem.

Zbornik zaključuje zaključna beseda Helen Watanabe-O'Kelly, ki poizkuša prej predstavljene ceremonije umestiti v širši kontekst Cesarstva in spreminjajoči se pomen ritualov v 19. stoletju. Tako imenovani *Rite de passage* dobivajo v zadnjem času vedno večji poudarek, in s tem delom je narejen velik korak naprej pri razumevanju kronanj in poklonitev v okviru habsburške monarhije. Raziskovalci iz različnih okolij so soočili kompleksnost Habsburške monarhije kot *composite monarchy*, ki je ohranila svoje lokalne posebnosti, ceremoniali in insceniranja pa so bila prilagojena okoliščinam, ki jih je zahteval odnos med monarhom in podaniki (kot opozori Godsey seveda tistimi privilegiranimi (252)). Če parafraziramo naslov besedila Harriet Rudolph ni šlo za spektakle brez pomena. Četudi se besedilo priseg ali kronanja ni spreminjalo, se je spreminjal pomen, ki so mu ga pridajali akterji.

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 77 | 2023 | št. 3-4 (168) | str. 239–491